

Вітлінський В. В., д-р екон. наук, професор,
зав. кафедри,
Богославець І. С., канд. екон. наук, доцент,
Ізєскова Н. І., здобувач,
кафедра ЕММ

НАУКОВА СКЛАДОВА ДИСЦИПЛІНИ «РИЗИКОЛОГІЯ»

Процес прийняття рішень в економічних системах проходить в умовах невизначеності і ризику. Це пов'язано з тим, що суб'єкти, які приймають рішення, не володіють повною інформацією про економічний процес чи явище, мають для цього обмежений час. Індикатором умов виступає ризик.

Однак питанню обліку ризику і невизначеності довгий час не надавалося значення як в економічній теорії, так і в практиці. Дослідження по проблемах ефективності використання ресурсів, їх розміщенню, заміні тощо, як правило, здійснювалися без урахування фактору ризику і його впливу на результативність діяльності економічної системи.

Початком теоретичного вивчення ризику є роботи представників класичної політекономії: А. Сміта, Д. Рікардо, Дж. Милля тощо, які розробили класичну теорію підприємницького ризику.

Основні постулати цієї теорії:

— підприємницький прибуток складається із відсотків на вкладений капітал, заробітної плати і плати за ризик (повернення можливих втрат, пов'язаних з їх використанням);

— прибуток зростає із збільшенням ризику, але меншими темпами, ніж останній;

— найманий працівник не несе ризику, тому він одержує не прибуток, а фіксовану зарплату;

— ризик трактується, як очікувана величина витрат.

Запропонована теорія була піддана критиці, оскільки її основним недоліком було ігнорування додатного відхилення від очікуваного результату. Наслідком стала поява неокласичної теорії підприємницького ризику, авторами якої стали А. Маршал і А. Пігу. Основними положеннями цієї теорії є:

— ризик поділяється на підприємницький (обумовлений зміною ринкової кон'юнктури) і кредитний (виникає при використанні кредитного капіталу);

— суб'єкт враховує розмір очікуваного прибутку і величину його можливих коливань.

Головною відмінністю цих двох теорій є відношення до сприятливих відхилень від очікуваного прибутку і величини їх можливих коливань. Але і в них не розглядалось співвідношення понять «ризик» і «невизначеність».

Вперше поділ цих понять здійснив Ф. Найт, коли ризик розумівся як оцінена будь-яким способом ймовірність, а невизначеність — як ситуація, де неможливо використати ні обчислення, ні порівняння числової ймовірності, хоча б суб'єктивної.

У розвитку теорії ризику важливий внесок здійснив Дж. Кейнс, який запропонував нові терміни, позначивши «витрати ризику» як витрати, що компенсують відхилення фактичного прибутку від очікуваного. Він виділив три види ризиків: підприємницький (ризик позичальника), ризик кредитора і ризик інфляції. Головним висновком економіста стала необхідність посилення ролі держави в економіці з метою зниження ступеня ризику.

Дж. Нейман, автор теорії стратегічних ігор, показав, що джерелом невизначеності, поряд з іншим, є наміри інших економічних суб'єктів господарювання.

У роботі «Формування портфеля» Г. Марковіц увів показник дисперсії для оцінки ризику, замінивши інтуїтивне прийняття рішень статистичними розрахунками і запропонувавши процедуру формування ефективного портфеля.

До цього часу немає єдиної точки зору до визначення сутності поняття «ризик», але більшість авторів передбачають, що ризик можна виміряти:

— Ф. Найт стверджує, що у випадку ризику розподіл результатів в групі відомий, а у випадку невизначеності — ні;

— Е. Дж. Долан, Д. Ліндсей стверджують: ризик створює «ситуацію», у якій люди не знають точно, що може трапитися, але представляють ймовірність кожного із можливих результатів;

— У. Шарп визначав ризик, як ступінь можливого відхилення дійсного результату від очікуваного, а стандартне відхилення — мірою, яка дозволяє це зробити.

Багато авторів, стверджуючи що ризик є невід'ємною частиною економічної діяльності, не виділяють, що його реалізація пов'язана з втратами для господарюючого суб'єкта.

Дж. С. Миль і Н. У. Сениор у рамках класичної теорії підприємницького ризику визначають його суть як «... можливі втрати внаслідок економічної дії або по-іншому — математичне сподівання втрат, які може понести суб'єкт у результаті прийнятого ним рішення.».

В. В. Вітлінський та учні його школи визначають ризик, як економічну категорію, «котра відображає характерні особливості

сприйняття зацікавленими суб'єктами економічних відносин об'єктивно наявних невизначеності та конфліктності, іманентно притаманним процесам ціле покладання, управління, прийняття рішень та оцінювання, обтяжених можливими загрозами й невикористаними можливостями».

Інші автори розуміють, що ризик пов'язаний з можливим відхиленням фактичного результату від очікуваного. Ця аксіома виступає загальним поняттям, на основі якого стверджується, у всіх визначеннях ідеться про одне і те ж поняття.

Узагальнюючи викладене, можна стверджувати, що поняття «ризик» характеризується такими моментами:

- невизначеністю у відношенні розвитку подій;
- існуванням можливості втрат чи невикористаних можливостей;

- можливістю якісної чи кількісної оцінки будь-якої ситуації.

В економіці кожної країни роль ризику виявляється через наступні функції:

- інноваційна (стимулююча). Ризик стимулює пошук нетрадиційних рішень, що приводять до більш ефективного виробництва і розподілу;

- регулятивна. З однієї сторони, ризик допомагає подолати косність, бар'єри, які складають перепони нововведенням. З іншої сторони, може стимулювати прийняття рішень з урахуванням закономірностей розвитку;

- захисна. Для захисту і подолання ризику утворюються резервні фонди, розвиваються форми страхування;

- аналітична. Присутність ризику вимагає приймати рішення, аналізуючи всі можливі альтернативи.

В рамках концепції допустимого ризику, метою управління ризиками є зниження його до такого рівня, коли він перестає бути катастрофічним.

При цьому найбільш складним є питання встановлення меж між допустимим і критичним чи катастрофічним ризиком.

У загальному випадку рівень допустимого ризику залежить від:

- методики виміру і аналізу ризиків;

- практики ведення бізнесу і нормативними вимогами до нього діючої системи управління ризиками, які вимагають досконалішого вивчення і використання в практиці.

У такому випадку метою управління ризиками є підтримка змінюваності можливого фінансового результату діяльності в зоні допустимого ризику.

Поряд з вивченням основних тем ризикології студенти можуть шляхом наукового пошуку розширити свої знання, з використан-

ням таких тем, як «Ризик та елементи корисності», «Основні за-
сади управління економічним ризиком», «Елементи теорії порт-
феля», «Моделювання економічного ризику на базі концепції те-
орії гри» тощо. Вони можуть утворювати гуртки чи групи або
навіть господарські розрахункові одиниці, що дозволить їм на-
близити своє навчання не тільки до науково-дослідної роботи,
але й до реальної практики господарювання.

Галузинський Г. П., канд. техн. наук, доцент,
Пінчук Н.С., канд. екон. наук, доцент,
кафедра інформаційні системи в економіці

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИКЛАДАННІ ДИСЦИПЛІНИ «ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ І ТЕХНОЛОГІЇ В МАРКЕТИНГУ»

Стрімке розповсюдження інформаційних систем і технологій стало одним із найпотужніших чинників прогресу сучасного су-
спільства. Під їх впливом відбулися кардинальні зміни в його со-
ціальній структурі (статусній та рольовій диференціації), співвід-
ношенні економіко-технологічних та культурно-політичних фак-
торів розвитку, системах суспільного виробництва (особливо,
розміщенні та якості робочої сили), в науці та освіті.

Але інформаційні системи і технології — це лише інструмент,
що служить досягненню поставлених цілей шляхом координації ви-
робничо-інформаційних процесів. І тому просте володіння цим ін-
струментом, як і будь-яким іншим, ще не є гарантією успіху. Для
того, щоб він приносив користь, потрібно вміти ефективно його за-
стосовувати. Володіння інструментом — необхідна, але ще недо-
статня умова успіху. Другою необхідною його складовою є знання,
що визначаються як «розуміння напрямків цілеспрямованої коор-
динації діяльності», і вміння їх використовувати в суспільно-
виробничих процесах. Без цієї складової впровадження навіть най-
сучасніших інформаційних систем і технологій не призведе до сут-
тєвого зростання результатів у будь-якій сфері діяльності.

Інформаційні системи дозволяють здобути інформацію. Але
для того, щоб ця інформація стала корисною, тобто такою, що
дає розуміння конкретних процесів і спонукає до ефективних дій,
людина, яка її отримує, повинна добре розумітися на поняттях і